

MUKAMMAL XOTIRA VA ESLAB QOLISH SIRLARI

Sa'dullayeva M.H.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

“Umumiy tarix va ta'lim metodikasi” kafedrası o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: texnologiya, pedagog, mnemonika, individual, interfaol, tendentsiya, evolyutsiya, postmodern, analizator tizim, parak, epos, postmodern, visual, mnemotexnika.

Ключевые слова: технология, педагог, мнемоника, индивидуальный, интерактивный, тенденция, эволюция, постмодерн, анализатор система, парак, эпос, постмодерн, визуальный, мнемотехника.

Key words: technology, pedagogue, mnemonics, individual, interactive, trend, evolution, postmodern, analyzer system, parak, epos, postmodern, visual, mnemonics.

Резюме:

Ushbu maqolada ta'lim jayonlarida xotirani o'tkirlash va charxlash mnemonik usullardan foydalanish va mukammal xotira shakillantirish usullari haqida so'z ketadi. Shu bilan bir qatorda mukammal xotira egalari va ularning usullariga bir qator to'xtalib o'tamiz. xotira tarixiy ma'lumotlarni saqlash, ularni bajargan hodisalar, shaxslar va muddatlar bo'yicha tahlil qilishda zarur va muhimdir. Yuqori sifatli ta'lim materiallari, interaktiv ta'lim vositalari va individual ta'lim texnologiyalari xotira ko'nikmasini rivojlantirishdagi o'rni va tarix fanlarining o'qitish sohasini kengaytirishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan jarayonlar, talabalar va ularda mavjud xotira bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish yo'llari ustida biroz to'xtalib o'tdik.

Резюме:

В данной статье речь пойдет об отточке и заточке памяти в учебных заведениях с использованием мнемонических приемов и методов формирования отличной памяти. В качестве альтернативы остановимся на ряде обладателей отличной памяти и их методах. память необходима и важна при хранении исторических данных, анализе их по событиям, лицам и срокам их выполнения. Мы немного коснулись роли высококачественных учебных материалов, интерактивных образовательных инструментов и индивидуальных образовательных технологий в развитии навыков памяти и процессов, которые имеют решающее значение для расширения области преподавания исторических дисциплин, а также способов решения проблем, связанных с памятью учащихся и имеющейся у них памятью.

Summary:

This article talks about the use of mnemonic methods for sharpening and sharpening memory in educational settings and methods of forming perfect memory. Along with this, we will touch on a number of owners of perfect memory and their methods. memory is necessary and important in the storage of historical data, analysis of the events, persons and periods that performed them. The role of high-quality educational materials, interactive learning tools, and individualized learning technologies in developing memory skills and processes that are important in expanding the scope

of history education, students, and their existing memory. We have touched a little on the ways to eliminate these problems.

Kirish. Zamonaviy ta'limda ta'lim muassasalardagi o'qitish sifatini ta'minlashga qaratilgan tizimli islohotlar zamirida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy mahorati, ularning zamonaviy ta'lim va innovatsion texnologiyalar, ilg'or xorijiy tajribalarni o'zlashtirish borasidagi zamonaviy bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirish dolzarb vazifalardan sanaladi. Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev ta'biri bilan aytganda "Biz ta'lim va tarbiya tizimining barcha bo'g'inlari faoliyatini bugungi zamon talablari asosida takomillashtirishni o'zimizning birinchi darajadagi vazifamiz deb bilamiz".[1] Mamlakatimizda pedagog kadrlarni tayyorlash jarayonini modernizatsiyalash, sohadagi zamonaviy rivojlanish tendensiyalari, ilg'or xorijiy tajribalar va innovatsion yondashuvlar asosida ta'lim mazmuni va o'qitish sifatini takomillashtirish muhimligi sababli u davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Bundan tashqari har qanday o'qitish usulida Minemonika yani xotirani mustahkamlash alohida o'ringa ega. chunki tarixda eslab qolish mumkin bo'lgan ma'lumotlar ko'p. Shu o'rinda minemonika bizga zarur. Interaktiv usullar orqali o'quvchilarda qiziqishini yanada oshirish, o'sha davrga oid tushuncha hosil qilish innovatsion usullar orqali dars jarayoni hozirgi zamon talabi hisoblanadi, bunda xotira muhim va asosiy vazifani bajaradi.

Adabiyotlar tahlili. Eslab qolinadigan ma'lumotlar bizning xotiramizni u uchun juda qulay shaklda taqdim etishi kerak. Yodlashdan oldin ma'lumotni yorqin va g'ayrioddiy bo'ladigan tarzda qayta ishlashga harakat qiling — bu holda xotira (miya) uni o'zlashtirish ehtimoli ko'proq va kamroq harakat bilan. Samarali yodlashning ko'plab usullari aynan shu xotira xususiyatiga asoslangan.[2]

1. Xotira rivojlanishining evolyutsiyasi X asrning boshlarida kognitiv psixologiya va ma'lumotlar nazariyasi sohasidagi yangi tushunchalarga asoslangan. Xotiraning yuqori darajada rivojlanishi, tarixiy ma'lumotlarni saqlashda, ularga qayta o'rganishda va ta'lim jarayonlarini rivojlantirishda zarur ahamiyatga ega. Yangi ta'lim texnologiyalari va individual ta'lim yo'llari xotirani kuchaytirish, ma'lumotlarni o'rganish jarayonlarini samarali qilish va o'quvchilarga yangi o'rganish tajribasi bera oladigan imkoniyatlar yaratishda muhim xizmatlar ko'rsatadi. Bu esa tarix fanlarining o'qitish metodlarini va mahsulotlarini rivojlantirishga olib keladi.

Boshqacha aytganda, xotira tarixiy ma'lumotlarni saqlash, ularni bajargan hodisalar, shaxslar va muddatlar bo'yicha tahlil qilishda zarur va muhimdir. Yuqori sifatli ta'lim materiallari, interaktiv ta'lim vositalari va individual ta'lim texnologiyalari xotira ko'nikmasini rivojlantirishda katta o'rin egallaydi va tarix fanlarining o'qitish sohasini kengaytirishda muhim ahamiyatga ega.

Platon, mukammal xotira egasi sifatida ta'riflangan. U yozuvchi sifatda esa eng mashhur asarlarini yozgan shaxslardan biridir. Platon xotirasi haqida turli ta'rif-hikoyalar mavjud, uning ilmiy faoliyatlarida yuqori intellektual daraja va aytgan fikrlarining teran va chuqurki, uni o'rganishga va tadqiq qilishga boshlaydi.

Platonning nutqida keng og'ir fikrlarini ifodalab o'rgangan va idealizm, adolat, insoniy maqom-makonlari kabi muhim mamlakatlar bo'yicha nazariy tushunchalarni tahlil qilgan. Uning sirlari va falsafa shakllari asosan uning xotirasida saqlanib qolgan. Shuningdek, uning tarixiy eposlarida, fikr-falsafa to'plamlarida keltirilgan maqbul tushunchalar va nazariyalar uning mukammal xotirasini ajratib ko'rsatish uchun ma'lum bir sabab deb ko'rsatiladi. U qadimda birinchilar qatorida mnemotexnik usullar yordamida xotirasini o'ta mustahkamlab o'z nazariyalarini targ'ib qilgan. Platonning mukammal xotiraga ega bo'lish haqida juda ko'p yozilgan, lekin undagi ma'lumotlar boshqa insonlarning o'yiganlari va e'tiroflari asosida qolgan. Juda ko'plab faylasuflar, olimlar tarix va xotirani umumiy bog'lashga urinishgan. Ular oz davri uchun ham, kelajak uchun ham yozib qoldirishgan.

"Tarix, shubhasiz, odamlar xotirasida eng muhim o'rinni egallagan faktlar to'plamidir. Ammo kitoblarda o'qilgan, maktablarda o'rganilgan va yodlangan holda, o'tmishdagi voqealar uzoq vaqt davomida ularning tirik xotirasini saqlab qolgan doiralar uchun ahamiyatsiz bo'lgan ehtiyojlar yoki qoidalarga qarab tanlanadi, taqqoslanadi va tasniflanadi. Gap shundaki, tarix odatda an'ana tugagan paytda, ijtimoiy xotira susayib yoki parchalanib ketganda boshlanadi. Xotira mavjud bo'lishda davom etar ekan, uni yozma ravishda yozib olishning hojati yo'q va haqiqatan ham qandaydir tarzda tuzatish kerak. Shu sababli, ma'lum bir davr, jamiyat va hatto inson tarixini yozish zarurati, ular allaqachon o'tmishga qaytganlarida paydo bo'ladi, biz atrofimizda ular haqida har qanday xotirani saqlaydigan ko'plab guvohlarni topish imkoniyatiga ega emasmiz. "[3,22c] ushbu iqtibosdan ko'rinib turibdiki, muallif Postmodern "nutq" nazariyasini kutgan: tarix fanining "ob'ektivligi" ortida u yozma tarix mazmunini belgilaydigan "ehtiyotlar va qoidalar" to'plamini ko'radi. Ilm-fan hali ham jamoaviy xotirada saqlanib qolgan o'tmish tasvirini saqlab qolishga intilsa ham, "u faqat bizning jamiyatimizni qiziqtiradigan narsani saqlab qoladi".[4,23c] Ushbu so'zlar o'z davrida nafaqat bizning zamonamizda ham mnemonika va xotirani kuchaytirish, mukammal xotira ustida bosh qotirish uchun asos bo'ladi. Mnemotexnik usullar esa bunda juda qo'l keladi. Mnemonika bir nechta oddiy printsiplarga asoslanadi. Yodlash vizual analizator tizimida amalga oshirilsa, yodlash jarayoni ongli ravishda boshqarilishi mumkin. Tasvirlarni xotiraga yozish "tasvirlarni birlashtirish"ning oddiy aqliy operatsiyasi bilan amalga oshiriladi. Har qanday ma'lumotni tezda tasvirga aylantirish uchun cheklangan kodlash usullari

qo'llaniladi. Ma'lumotni xotirada saqlash muddati eslab qolgan ma'lumotlarning faollashuv chastotasiga bog'liq. Agar kerak bo'lsa, vizual tasvirlardagi ushbu ma'lumot refleksi (avtomatik) eslab qolish darajasiga o'tkazilishi mumkin. Bunday holda, yodlangan ma'lumotlar juda tez esga olinadi va yordamchi vizual tasvirlardan ozod qilinadi. [5,173c]

Xotira saroyi. Bunda yod olishimiz kerak bo'lgan so'zlarni keltiramiz

AQSH ning birinchi 20 ta prezidentini ketmaketlikda eslab qolish uchun ularni xorita saroyimizga joylaymiz.

Xorira saroyi

1. Eshik (J. Vashington)	11. Turnik (Jeyms K. Polk)
2. Podez (Jon Adams)	12. Sushilka (Zakari Teylor)
3. Zina (Tomas Jefferson)	13. Telifon (Millard Fillmor)
4. Qo'shning eshigi (Jeyms Medison)	14. Xontaxta (Franklin Pirs)
5. Eshik ruchkasi (Jeyms Monro)	15. Stol (Jeyms Buchanan)
6. Oyoq kiyim shkafi (Jon.K. Adams)	16. Kondisaner (A. Linkoln)
7. Oyna (E. Jekson)	17. Televizor (E. Jonson)
8. Televizor (M.V.Buren)	18. Xolodelnik (U.S. Grant)
9. Lyustra (U.G.Xarrison)	19. Tarelka (R.B. Xeys)
10. Parda (Jon Tayler)	20. Kir moshina (Jeyms A. Garfield)

Biz yuqorida qayd etilgan ushbu tanlagan makonimizga (obeykt tanish bo'lishi kerak) ketma-ketlikda tanlangan oddiy so'zlarga AQSH prezidentlarini turli hajviy yoki esimizda qoladigan so'zlar bilan hikoya tuzib assosatsiya qilib chiqamiz. tuzgan hikoyamizda prezidentlarning nomlariga shunday bog'lashimiz kerakki bu bog'liqlik hech qachon yodimizdan chiqmasligi kerak. Majoziy o'xshatish qiladigan bo'lsak, har bir so'zimiz bir-biriga bog'bonning belkuragiga yopishgan loy kabi yopishishi kerakdir.

Muhokama va natijalar. Mnemonik usullar yordamida eslab qolinadigan ma'lumotlar hajmi past yodlash tezligi (bitta tasvirni yodlash uchun standart - 6 soniya) va yodlash jarayonida yuzaga keladigan charchoq bilan cheklangan. Biroq, amaliyot shuni ko'rsatadiki, bu tezlik o'quv jarayonida va kundalik hayotda uchraydigan ma'lumotlarni eslab qolish uchun etarli bo'lmadi zero, mnemonika aniq ma'lumotlarni eslab qolish uchun mo'ljallangan. Shuning uchun, ma'lumot qanchalik murakkab va hajmli bo'lsa, uni mnemonika texnikasi yordamida eslab qolish osonroq bo'ladi.

O'quv jarayonida inson yodlash ko'nikmalarini rivojlantiradi, ularsiz mnemonik usullar juda sekin ishlaydi. Masalan, chet el so'zlarini yodlash texnikasi juda sodda, ammo faqat odam ma'lumotni tasvirlarga kodlashning asosiy usullariga ishonchli egalik qilishi va tasvirlar orasidagi aloqalarni etarlicha tez va ishonchli shakllantirishi sharti bilan.

Yodlashni xotira jarayoni deb ta'riflash mumkin, buning natijasida yangisini ilgari sotib olingan bilan bog'lash orqali mustahkamlash mumkin.

Voqealarning (rasmlar va raqamlar) oddiy tutashuvi o'z-o'zidan yodlashning aniq natijalarini bermaydi. Muhimi, odam material bilan nima qiladi. Shu bilan birga, faoliyatning bir xil tashqi shartlari turli odamlarda yodlashning mutlaqo bir xil natijalariga olib kelmaydi, chunki bu shartlar har doim insonning o'tmishdagi tajribasi, uning individual xususiyatlari orqali sinadi. [6,496 c] Shu bilan birga har bir jarayonni o'ziga xos belgi va xususiyatlarga bog'lash muhimdir.

Yodlangan ma'lumotlar tanlangan qo'llab-quvvatlovchi tasvirlar ketma-ketligiga assotsiativ aloqalar bilan bog'langan. Vizual tasvirlar sodda va aniq bo'lishi kerak. Qo'llab-quvvatlovchi tasvirlar noyob bo'lishi va takrorlanmasligi muhimdir. Ma'lumotli assotsiatsiyada unga kiritilgan barcha tasvirlar doimo aniq ko'rinishi kerak. Siz bir tasvirni birin-ketin yashirolmaysiz yoki bitta tasvirni boshqa yopiq ichida tasavvur qila olmaysiz. Masalan, “Amir Temur loyga botib qolgan qovunni qo'liga olib pichoq bilan parak-parak qilib kesdi”. Ushbu loy so'zi bilan bog'liq voqea esizga juda tez qoladi. “loy jangi” esizga tushadi va bu jang Parak daryosi bo'yida bo'lganini eslab qolasiz va hokazo. 1365 yilda bolgan bu jang sanasini eslab qolish uchun ham raqamlarni kodlaymiz. 13, 65 raqamlarini: 13. 1-Raz, 3- Tri (ReTro), 65. 6-SHest, 5-Piyat (ShiPildoq), Amir Husayin A.Temur kesgan qovunni yemasdan ReTro qoshig'ini kuylab laganda turgan ShiPildoqqa qo'l cho'zdi. Ushbu hazilga boy hikoyamizda ReTro hamda ShiPildoq so'zlari o'z-o'zidan ajralib eshitaladi va avvaldan kodlangan raqamlarni chiqaramiz. 1365 yilda “Loy jangi” Parak daryosi bo'yida ro'y bergan. Bu kabi asosatsiya usullari orqali biz mavjud ma'lumotlarni uzoq mudatga xotiramizda muhrlaymiz . buyuk faylasuf daholar Arestotel, Platon, J. Bruno kabilar shu usullarni qo'llashi, ulardagi mukammallik oshdi.

Yodlashning mustahkamligi inson ongida o'rnatilgan paradigmatic aloqalar bilan ta'minlanadi va leksik birliklarning xotiradan chaqirilishi va boshqa birliklar bilan birgalikda foydalanish darajasi bilan boshqariladi. [7,238 b]

Xulosa. Bilasizmi biz yashab turgan olam ma'lumotlardan iborat ha hamma-hammasi raqamlar, shaxslar, jarayonlar ularni davom ettirishim mumkin shunchalik ko'p narsalarni eslab qolishning yagona yo'li ularni visual yoki asosasiya yo'li orqali bog'lab xotiramizda saqlab qola olamiz. Shunday ekan sizga ayrim tavsiyalarimni bermoqchiman:

Xotirani yanada mustahkam va oddiy shakllantirish, hamda muvaffaqiyatli bo'lishi uchun ushbu xotira qonunlarini tavsiya qilib unga amal qilishingizni istar edim, chunki men aynan undan foydalanaman:

- Qiziqish kerak, zero qiziqarli qonun va qiziqarli narsalarni eslab qolish osonroq.

- Tushunish o'ta zarur chunki, qonun va yodlangan ma'lumotni anglash qanchalik chuqur bo'lsa, u shunchalik yaxshi esda qoladi.
- O'rnatish muhimdir, sababi qonuni-o'zingizga kerakli tarzda o'rnatib olsangiz, yodlash osonroq bo'ladi.
- Harakat asosdir, harakat qonuni faqat faoliyatda ishtirok etadigan ma'lumotlarni yaxshiroq eslab qola oladi.
- Kontekst qonuni-ma'lumotni biz tanish bo'lgan tushunchalar bilan assotsiativ bog'lab yangi narsalar yaxshiroq o'rgatadi.
- Inhibitsion qonuni-shunga o'xshash tushunchalarni o'rganishda eski ma'lumotlarning yangisiga "ustma-ust tushishi" ta'siri mavjud.
- Optimal qator uzunligi qonuni-yodlangan qatorning uzunligi qisqa muddatli xotira hajmidan oshmasligi kerak.
- Hudud qonuni-boshida va oxirida taqdim etilgan ma'lumotlar yaxshiroq esda qoladi.
- Takrorlash qonuni-bir necha marta takrorlangan ma'lumotlar eng yaxshi esda qoladi.
- Tugallanmagan qonun-tugallanmagan harakatlar va aytilmagan iboralar eng yaxshi esda qoladi.

Ushbu texnika va printsiplardan foydalanish tufayli talabalar yodlash qobiliyatini rivojlantiradilar va o'rganish yanada samarali bo'ladi.

Adabiyotlar:

1. Sh.M.Mirziyoyev O'zbekiston respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish" konseptsiasini. 2019 y.
2. Yekaterina Yevgeniyevna Vasileva, pedagogika fanlari doktori, Rossiya tabiiy fanlar akademiyasi professori. "Xotira qonunlari va samarali yodlash texnikasi".
3. Халбвакс, М. Коллективная и историческая память неприкосновенный запас. — 2005. № 2—3. Страница 22
4. Халбвакс, М. Коллективная и историческая память неприкосновенный запас. — 2005. № 2—3. Страница 23
5. Зиганов М. А. Мнемоника. Запоминание на основе наглядного мышления. М., 2000. 173 С.
6. Петровский А. В. введение в психологию: учебник. М., 1996. 496 с.
7. Solovova N. V. chet tillarni o'qitish metodikasi: asosiy ma'ruza kursi. M., 2002 yil. 238 s.
8. Sa'Dullayeva, M. H. (2023). Raqamli tarix mukammal xotira asosi sifatida. Academic research in educational sciences, 4(CSPU Conference 1), 73-75.
9. F.Sh.Ilmurodova.Requirements of the modern teacher. "PEDAGOG" международный исследоват. 24 April 26, 2022.p-63-6711.
10. Ильмуродова Ф. The foundation of the era of awakening in Central Asia: alchemy, succession, and historicism //Современные тенденции инновационного развития науки и образования в глобальном мире. – 2022. – Т. 1. – №. 3. – С. 213-216.
11. Shokirovna I. F. Trends in the Formation and Development of Professional Competences of a Future History Teacher //World of Science: Journal on Modern Research Methodologies. – 2023. – Т. 2. – №. 3. – С. 27-31.

12. Mahfuza Sa'dullayeva "Tarix ta'limida mnemonika: xotiradan to'g'ri va noto'g'ri foydalanish" Ta'lim, fan va innovatsiya. 2-SON 2023 473-B
13. Shokirovna I. F. Zamonaviy oqituvchi davr talabi //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 8. – №. 3. – С. 68-72.
14. Sadullayeva Mahfuza Husenovna. (2022). The significance of mnemonic technologies in the teaching of specialized sciences. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(12), 270–277.
15. Саъдуллаева, М. Х. (2022). Ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirish pedagogik muammo sifatida: <https://doi.org/10.53885/edinres.2022.10.10.021> Sa'dullaeva Mahfuza Husenovna Chirchiq davlat pedagogika universiteti "O'zbekiston tarixi" kafedrasida o'qituvchisi. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (10), 189-195.
16. Umirzoq Y. Tarix fanida axborot texnologiyalarining qo'llanilishi //Innovations in Technology and Science Education. – 2023. – T. 2. – №. 15. – С. 441-448.
17. Zilola Normurodovna Haydarova (2023). Maktab o'quvchilariga raqamli o'rganish ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari. Academic research in educational sciences, 4 (CSPU Conference 1), 1008-1013.